

# Steve Sem Sandberg

Möte den 25 januari 2010

## I Förintelsens spår...

Måndagen den 25 januari arrangerade Svensk-Polska föreningen i Uppsala, i samarbete med Fredsmuseum på Uppsala Slott, en författarafton. Gäst var Steve Sem-Sandberg, nyligen belönad med Augustpriset för sin bok *De fattiga i Łódz* (2009). Antalet åhörare i den trevliga lokalen i Pelle Svanslös Hus slog nog alla rekord: närmare 90 personer samlades för att höra författaren berätta om sitt arbete med det ca 650 sidor långa verket.



Efter det sedvanliga minglet med förtäring och vin hälsade föreningens ordförande, Peter

Eklund, alla välkomna och lämnade ordet till Ann-Cathrine Haglund, ordförande för Fredsmuseum och f.d. honorärkonsul för Polen i Uppsala, som höll ett uppskattat inledande anförande om Förintelsens Minnesdag den 27 januari (se hennes inlägg i sin helhet efter denna artikel). Därefter tog författaren Steve Sem-Sandberg till orda.

Det var närmast andaktsfullt tyst i det välfyllda rummet då Sem-Sandberg berättade om alla de faktorer och personliga upplevelser som så småningom ledde till att detta för svenska förhållanden unika verk kunde fullbordas. Unikt i det avseendet att berättelsen förs fram av en svensk. Man har givetvis berört detta ämne i andra sammanhang, för att här bara nämna Cordelia Edvardsons och Jerzy Einhorns böcker eller den mycket omskrivna och av kritiker lovordade boken *Ninas resa* av Lena Einhorn som dessutom filmatiserats. Sem-Sandberg har dock i *De fattiga i Łódz* återgett händelser som inte var självupplevda och som bygger på en femårig och omsorgsfull research samt på en okuvlig vilja att föra fram de dödas eller snarare de dödades talan.

Boken är på så sätt fiktiv men ändå påtagligt verklighetstrogen.

Författaren har noggrant studerat den över 3000 sidor långa *Gettokrönikan*, som författades av den judiska gettoadministrationens medarbetare under åren 1941–44, d.v.s. från den dagen då tyska ockupanter föste in över tvåhundra tusen judar i det avspärrade området i Łódz fram till det ofattbart grymma slutet, då de sista överlevande deporterades från gettot till koncentrationslägren. Men även många andra källor användes, berättade Sem-Sandberg, inte minst de överlevandes berättelser och minnen från Förintelsen.

I centrum för boken står Chaim Rumkowski, den av nazisterna utsedde ledaren för gettot, och hans mycket tvetydiga roll i förintelsen av de polska (och även utländska) judarna. Rumkowskis gestalt har varit föremål för omfattande debatter efter krigets slut. Särskilt uppmärksammat har hans förhållande till gettots barn varit. Närmast som en självpåtalad kung i detta "gettorike" styrs Rumkowski av sina egna visioner. Ska han betraktas som en pragmatiker eller ett vidunder? Styrkan i Sem-Sandbergs roman (vilket många kritiker har påpekat) ligger i att han återger alla aspekter och dimensioner av Rumkowskis olika ansikten och karaktärsdrag, utan att för den delen försöka ta ställning till hans agerande.

Sem-Sandberg uppehöll sig under sitt anförande särskilt just vid denna moraliska aspekt. Hur ska vi döma och har vi rätt att döma? Hur skulle man själv ha kunnat agera i en sådan omöjlig och omänsklig situation? – frågade författaren och berättade bl.a. om hur han under ett besök i Łódź, i den delen av staden där gettot låg, plötsligt drabbades av känslan av nästan påträngande instängdhet. Det var just den känslan som gav upphov till viljan att skriva om dessa människors öde.

Den livliga efterföljande diskussionen handlade i stort sett om hur man kan försöka återge denna verklighet utan att själv tvingas att ta ställning. Och ändå, när man lyssnar till de tankar som Sem-Sandberg så omsorgsfullt förmedlade till oss lyssnare, kan man inte annat än att känna en stor respekt för hans envisa strävan att se saker ur alla möjliga synvinklar. Många i publiken uppskattade även hans svar på den kanske vanligaste frågan han möter från sina läsare: varför skriver en svensk, född flera år efter kriget, själv icke av judisk börd, om gettot i Łódź? Steve Sem-Sandbergs svar var mycket tydligt: han påpekade att det nästan alltid är ur de överlevandes perspektiv man konfronteras med Förintelsen. Vart har dock alla de som inte hade turen att överleva tagit vägen? Till skillnad från den verklighet som man i t.ex. Hollywoodsfilmer har försökt skildra, fanns inga lyckliga slut för merparten av gettots invånare. Genom att skriva sin bok om dessa människor vill författaren ge dem ett liv tillbaka och synliggöra deras lidande. Man känner stor beundran för Steve Sem-Sandberg som skapat detta värdefulla historiska verk, hela sex decennier efter Andra världskriget, med en inblick i Förintelsens fasor som knappast bevitnats i den svenska litteraturhistorien.

Detta betonade också ordföranden Peter Eklund, då han till sist, p.g.a. av den sena timmen, var tvungen att sätta stopp för frågorna. Han tackade författaren för att han velat komma och dela med sig sina reflektioner, samt publiken för att den så helhjärtat deltog i diskussionen och kvällen.

M. Anna Packalén Parkman